

Lybyskolan 50 år senare

Ebba Lybners minnen

”Första skoldagen inledde en ny era i mitt liv. Iklädd en röd blus och mörkblå, helveckad kjol, allt av cheviot och med en brun skolväska på ryggen, vandrade jag ensam tre kilometer på byvägen till småskolan en dag i början av maj 1922.

Av Ebba Lybner

Jag placerades i främsta bänken bredvid Greta, som var förhållandevis liten till växten, lite kutryggig, två långa flätor och sa ofta omedvetet lustiga saker.

Bakom oss hade vi blyga Anna-Greta och Anni med de stora träskorna, som hade svårt att få upp knopen. Sist i den raden satt Signe i mossen och Helga Per Måns'. Efternamnen blev för invecklat och svårt att säga, så vi kallade henne Helga Pråms.

I pojkraden satt först Nils Gustaf, som läspade, och Gunnar, en livad krabat, som tyckte om att leva loppan. Han bodde i Sextorp och åkte på en cykel som saknade broms. Vägen bar utför och cykeln satte fart, men Gunnar bara blundade och färden fick sluta, som den ville.

Många diken och träd skulle känna igen Gunnar, om han kom åkande den vägen idag.

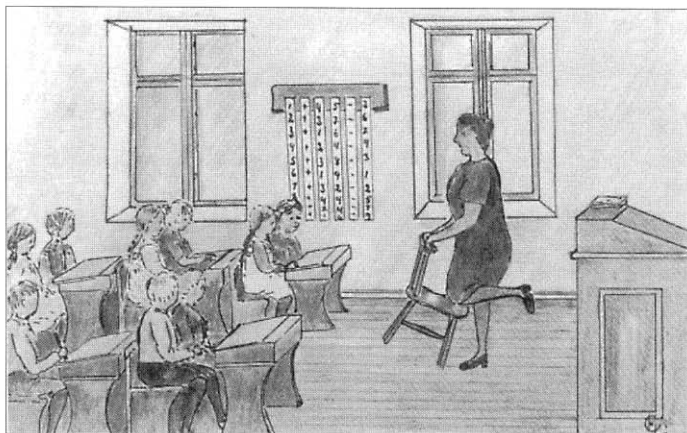
Den tidens skolbänkar var gjorda för två elever. Nils satt ensam i en, Inge och Sture samsades om

en. Och så var skolsalen fullsatt med första och andra klass.

Sörgården

När solen gick upp över min andra skoldag, gick jag till far, som arbetade ”norante” och bad om en krona och tjugofem öre. Så mycket kostade Sörgården, vår första lärobok. Mycket pengar på 20-talet, därför förmanades jag att vara aktsam om den, Pelle skulle använda den efter mig.

Allting var så stort, skolhuset, skolsalen,

Fröken i favoritställning.

den höga, runda kaminen, som värmdde oss vintertid. I skolsalen luktade alltid svedd ved. Den låg uppstaplad ovanpå ugnen. Antagligen fyrvakterskans idé för att lättare kunna göra up eld om morgonen.

Fröken var också stor. Hon var klädd i mörkblå klänning med grå slips, som en rund brosch höll på plats. När hon höll lektion vilade hennes knä på en stol, som hon höll med ryggstödet utåt och som hon balanserade med de två främre stolsbenen i golvet. Detta var hennes favoritställning.

Vått och torrt

Vintertid pulsade vi i snö upp över knäna. Både strumpor och tofflor blev genomblöta. Vid sådana tillfällen fick vi låna torra strumpor av fröken. Om vi hade glömt smörgåsarna hemma, sa vi bara till fröken, så fick vi härliga sådana av henne. Ibland kanske vi glömde med avsikt!

Edit Rosdahl var en snäll och duktig lärarinna. Men jag tyckte inte om, att hon berättat för mor och far om en kristendomslektion, då jag frågat fröken varför Jacob tog sig två hustrur, den ena kunde ju vara piga. På hennes fråga vilken jag själv helst ville vara, svarade jag, att jag helst ville vara fru.

En dag fick vi låna en miniatyrbåt som Per Moberg, 13 år, hade gjort. En passagearbåt där ingenting fattades. Vi landkrabbor visste inte mycket om båtar. När jag kom hem den dagen, drömde jag om att resa till Amerika i en sådan båt.

Fröken köpte mjölk hos Johan L. Jönsson. Varje dag passerade jag den gården, därför hämtade jag hennes mjölkspann från en träställning på gårdsplanen varje morgon och bar den tillbaka till samma plats på eftermiddagen. För detta fick jag tio öre i veckan.

Dassklotter

En flygelbyggnad till småskolan inrymde kyrkstallet, med spiltor för kyrkobesökare-

nas hästar. Ett utrymme för torv och ved där vi hämtade bränsle till ugnen.

Hela norra gaveln upptogs av skoldasset, vars väggar överklottrats med ekivoka verser. Den avancerade poesin hade med säkerhet präntats dit av folkskolans flickor, som slöjdade i småskolan, eller av konfirmander, som läste i kommunalrummet.

Efter två år kom vi till folkskolan som låg några steg längre västerut. Här fick vi många nya kamrater. De tre lägsta klasserna liksom småskolan gick i sommarskola, som började dagen efter examen och pågick till den tjugonde juni. På hösten började nedre klasserna förste oktober, medan de två övre hade frist till första november.

Mäster Daniel

Daniel Nilsson var en sträng men duktig lärare, som kunde hålla disciplin. Han gifte sig i Lyby kyrka med ortens handlaredotter, Helga. Asta och jag stod utanför bland hyenorna och beundrade stäten, i synnerhet den unga söta bruden, när brudföljet lämnade kyrkan för att tåga till festen i folkskolan. Mor och far var bjudna med i detta brölloppståg.

Greta satt vid min sida även i folkskolan. I första klass på första bänken. Hon satt närmast ugnen och fick uppdraget att livnära den. Jag närmast katedern och skulle dela ut läsböcker, som hade sin plats i den.

Skandal

Om jag så blir nittinio och ett halvt år gammal, glömmer jag aldrig när halva klassen fick sitta efter. Det var ju rena skandalen att inte kunna läxan. Vi gick bet på fjällen i Norrland. Tänk om mor och far fick veta, då fick de skämmas för mig. Jag grät, men Elsa Dahlberg tröstade. Hon var äldre än jag och stannade inne på rasten för att förhöra mig. Elsa, jag minns dig allt, må du tro.

Sommarskolan var roligast, då var lära-

ren för det mesta på gott humör. Mindre antal elever och lugnare i skolsal och på skolgård. När skolsalen blev för kvav på försommaren, kom vi överens om att överrumpla läraren, när han öppnade dörren efter första rastens slut.

Hela skocken fyllde sina bälgar och klämde i: "Får vi inte gå till skooogen?" Skolsalen var en plåga även för läraren, därför kunde han inte motstå, själv längtade han ut likaväl som vi. En fullt ärlig och pålitlig elev skickade han till handelsboden för att inköpa en stor karamellstrut, som vi sedan fick festa på, när vi kommit till skogen.

Första kärleken

Det var vid denna tid min första kärlek vaknade. Känslans alla visare stod på jordbävning. Hemifrån hade jag med mig äpplen, som jag bjöd Honom på. Vi lekte "byta namn" i samlingsrummet och när jag kom att sitta bredvid honom, la han sin arm om min hals. En stjärna tändes på kärlekens himmel. Jag var så salig att jag frös. För några minuter svävade jag på små rosa moln.

Den första november fylldes skolsalen av mer eller mindre kvicksilverelement.

Edit Rosdahl med sina elever år 1919.

Fem klasser. Ibland steg antalet elever till sextio, ibland över.

Storklasser

Första och andra klass utgjorde de nedre och resten övre avdelningen. Den ena hade t.ex. ritning eller skrivning, när den andra förhöordes. Vissa ämnen hade vi gemensamt. Och Daniel höll ordning på alla sextio. Det lönade sig inte att någon stack upp, då fick han sig en lusing, så han gjorde aldrig om försöket. Han var fruktad, men fick i alla fall saker och ting att fastna i elevernas skallar.

Må han vila i frid.

Bergsklättrare

Erik Pettersson hette en filur, som jämt hittade på pojkestreck. Som den sommaren vi utfärdade till Rövarekulan. En flera meter hög lodrät skiffervägg stupade rakt ner i Bråån.

Uppför denna vägg klättrade Erik. Nedanför stod kamraterna med bakåtböjda nackar och vidöppna gap och beundrade hans djärvhet. Han klarade bestigningen och njöt förstås av att vara medelpunkten för kamraternas intresse.

När jag flyttades till andra klass, fick jag sällskap med Svea, som då började småskolan. Hennes föräldrar önskade att jag varje morgon hämtade henne i hemmet, och det gjorde jag. Väl komna utom dörren bönade hon: "Du kan väl laaja me?"

Händerna fulla

Min åsikt var, att när man är sju år och börjat skolan, skall man gå för sig själv. Jag hade nog med min skolväska och med de två tjugögg, som mor skickade med mig nästan varje morgon.

Lyby Folkskola i då- och nutid.

En svartmålad äggkorg med röda blommor stod på affärens trappa, när handelsfrun öppnade på morgonen, och då visste hon vem som ställt den där. På hemvägen hade jag varor i korgen. Från Johan Jönssons gård hade jag dessutom lärarens fulla mjölkspann på morgonen och tom på hemvägen. Det fick jag tjugofem öre i veckan för. Sedan hade jag ingen ledig hand till övers för att "laaja" Svea med.

Stort följe

Vi blev ett stort följe på vägen, om vi drabbade samman. Inga från möllevägen, Helga från spruthusvägen, Anton Ols' tvillingar, Ellen på sjuan, Signe i mossen. Vi gjorde en överenskommelse. Den, som

först gick till skolan skulle lägga en sten på sitt mjölkbord, så visste vi hur läget var.

Alla pojkar gick naturligtvis för sig själva och mallade sig. Egentligen var det lika bra, att de gick för sig själva, för drog de oss inte i flätorna, slet de mössorna av oss.

På min väg från skolan en gång kom en ung man cyklande och frågade vägen till Nils Persson. Jag förklarade på mitt eget vis, att boningshuset var grönt med röda dörrar. Kanske en dunkel beskrivning, för de flesta husen på Raby var grönmålade med röda dörrar. Det var Elov, som sökte och fick tjänst hemma.

Aftonunderhållning

En trevlig idé tändes hos läraren. Vi hjälp-

tes åt att göra program till en aftonunderhållning i skolan. Sjuttiofem för de stora och tjugofem för de små. Där ingick kaffe med bröd.

Behållningen skulle vi använda till en sommarutflykt. Anna Larsson utsågs till bygdemålsuppläsare - "När de ska skrivas te storebror" av Henrik Wrane"r.

Anne Clarin höll föredrag om P.J. Rösiö. Vi uppförde en teaterpjäs, där Brita och jag innehade huvudroller. Hon var Puttilutt och jag hennes farmor.

Det blev en fart på uppläsare och skådespelare. Daniel fick plötsligt erfara, vilken energi hans elever satt inne med. Vi övade och övade och övade och sydde hattar och crepepapperskläder. När den fantastiska dagen var inne, fylldes skolsalen med teaterfolkets föräldrar och andra intresserade. Högspänning i luften! Kände man riktigt efter skakade man faktiskt. Föräldrarna tyckte nog, att deras barn var duktiga, för det tycker ju föräldrar. Sommaren därpå utfärdade vi billigt till Åhus.

Vanligtvis ordnade läraren julfest med gran, ringlekar, stjärngossar, bullar och choklad. Anna Månsson och brodern Nils Hall agerade tomtar. Båda spelade dragspel. Säckan innehöll gottepåsar och jul-tidningar, som vi själva beställt och fick

betala. Mitt val föll alltid på Barnens stora julkalender. Den var dyr, 2.50, men jag sparade mina mjölkhämtningspengar.

När vi minst anade, kom inspektör Thorell, en herre med lärt utseende, pincené och stränga drag i ansiktet. Vi höll på med kemiska prov och hade ställt burkar med vätskor på bänkarna, när läraren fick syn på inspektören genom fönstret. Snabbt gav han order att genast ställa rekvisitan i det stora gula skåpet igen.

Varför, det förstod vi aldrig, enär det måste vara fullt skollagligt att under en kemilektion få åskådliggöra och analysera det, som vi läst om. Den absoluta tystnaden klev in i rummet samtidigt som Thorell.

Skolan brinner!

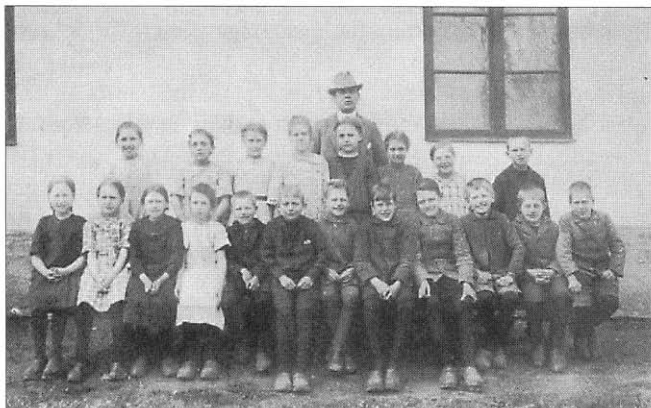
En annan gång under en lektion kom lärarens fru inrusande och skrek: "Dan, det brinner i skolan!" En eldsvådeunge utbröt i bjälklaget under golvet. Läraren, som visste hur man behandlade ungar av olika slag, både lugna och eldiga, skrek åt oss: "Ut mer o ta böckerna mer!"

Jag tror vi kom på tvären i dörren hela lyngen. Alla var villiga att pumpa och bära vatten, och "ungen" hade vi snart under kontroll.

Sommarlovsläxa

När mitt liv hunnit till tredje klass, gav läraren ganska kraftig hemläxa under sommarlovet, bl.a räkning. Hur många av Sveriges skolbarn sätter sig frivilligt att räkna de första fridagarna efter två terminers intensivt matematikande, när tre och en halv månads sommarlov breder ut sig i framtiden? Icke jag!

Därför försvann också lovet – jag vet inte vart. Skoldags närmade sig och jag måste klara av min hem-

Daniel Nilsson med sommarskolan 1924.

läxa, men vart hade mina skolböcker tagit vägen? I dagar och veckor sökte vi, - men nix. Timmarna krympte mer och mer till första oktober då skolan började. Och uppgifterna måste vara klara annars....

Efter en tids intensivt letande vaknade jag en morgon och hade drömt var mina skolböcker gömt sig. Berättade för mor och gick i bara nattskjortan direkt ut i kistekammaren för att undersöka.

Där fann jag alla böckerna på exakt den plats jag drömt om. Sedan länge saknade mor askskoffan till spisen i köket. En natt drömde jag, att den låg på botten av askspannen, som var så stor, att den sällan behövde tömmas sommartid.

Mor tog ut den på tippen, vände upp och ner på den, och så, - där låg skoffan. En natt drömde jag om ett stort äggrede bland halmen på östra sidan om gården. Där hittade mor ett rede med ett helt tjog hönsägg.

Ny bästis

Uppgifterna var lösta, när skolan började. Det var roligt i skolan, t.o.m. timmen med svensk språklära, som var mitt jobbigaste ämne. Då var mästern Daniel i regel på ett sjusärdeles gott humör. Kanske h a n s favoritämne?

Stundom hände att elever flyttade från orten och ibland kom nya inflyttade. En dag kom Sonja Angela till skolan. Hon gick i klassen över mig och blev min bästis genom alla skolåren. I allt kom vi överens. Om en bänk stod tom, satt vi där tillfälligtvis tillsammans. Läraren gav oss uppdrag: "Det kan ni två, som kommer så bra överens, göra."

En gång, men aldrig mera, blev vi ovänner, men då skar det sig riktigt ordentligt. D.v.s. egentligen var det våra småsys-

kon, Asta och Pelle, som kommit på kant med varandra och då fick vi förstås ta ställning därefter. Men det gick inte många dagar, förrän vi var vänner igen. Vi måste dra in klorna. Ingenting var roligt, om vi skulle vara ovänner. Det gick helt enkelt inte. Vi två kunde resonera om saker och ting, som betydde något här i livet.

Under rasterna hittade vi på mycket skoj. Förutom de vanliga lekarna, räv och björn, sista paret ut o.s.v satte vi själva ihop gåtor, skrev brev till varandra, fotograferade ena dan, ritade av och visade provkort nästa dag.

Smörgåsbyten

På rasterna åt vi medhavda smörgåsar. Vanligast låg det mors hemlagade korv på mina och jag hade min egen taktik till kompisarnas stora förnöjelse. Ena rasten gnagde jag bara smör och bröd runt om korvskivorna för att på sista rasten ha endast korvrundlarna kvar. Det var gott att någon gång byta smörgåsar med varandra.

Läraren kunde få tokiga svar av elever, det satte krydda på hans skolliv. Svaren från Per Måns' Erik fick hans mun att gå ända upp till öronen. Som när han fick frågan: "Varför vaggas gåsen, när den går?" Erik reste sig, stod som han brukade stadigt på ena foten, den andra placerade han med

Samtliga fem klasser år 1925.

tårna i golvet, förde klacken upp och ner, tills han var färdig med svaret på äkta fridhemsdialekt: "För att den har ett långt ben och ett kort." "En annan gång frågade läraren vad biskopen i Lund hette. Erik: "Han hider fjäääringsman."

Läraren ville veta vad kängurun stödde sig på, när den satt. Broder Pelle, som fick frågan, svarade kort och gott: "Rompan."

Lustiga Greta

Min sidokamrat Greta avleverade också lustigheter. Jag skrev en uppsats om hur vi firade julen hemma. När vi hunnit till julaf-tonsröten brukade vi rimma och min vers lydde så här:

"Gröten är go, jag äter som en so".

Läraren läste upp den för kamraterna. Detta nappade Greta på och nästa gång det var dags för uppsats och ämnet var fritt, skrev Greta om sitt julfirande bl.a så här: Och mor bar in julgröten och jag sade: "Jag äter som en so". Den gången hon skrev om kriget mellan Sverige och Danmark lät det så här, - Svenskarna sade till danskarna "Kom ni bara, för vi är inte rädda för er."

Pojkarna hittade på rackartyg. De hade roligt den dag de fyllde flickornas WC med snö. Någon skvallrade för läraren och odygdspåsarna fick ut och sopa bort all snön igen. Det tyckte flickorna var livat.

Fyra timmar i veckan slöjdade vi för Edit Rosdahl. Pojkarna tog läraren med sig och gick till Norrtou för att slöjda.

Examensfin

Kvällen innan examen gick jag till läraren med mjölk i ett kopparkrus, som vi lånat av Signe. Håret var nytvättat och flätat hårt i många småpiskor för att vara lockigt och fint den färgstarka examensdagen med ny klänning och "Den blomstertid nu kommer."

Alla var fina och väggarna kantades med föräldrar och målsmän. Längst fram i hörnet satt rådet med sin ordförande, kyrko-

herde Corneliuson. För dem, som gick ut sista klass, var examensdagens guldkantade ögonblick, då de mottog sitt avgångsbetyg ur kyrkoherdens hand.

Det året Anna L – ö stod i tur, anförtrode hon hon oss, att dagen innan examen skulle hon hålla sina händer i varmt såpvatten flera timmar, för de måste vara riktigt mjuka, när hon tog prästen i hand. Efter examen bjöd läraren och hans fru alla föräldrar på kaffe.

Var och en fick hålla reda på sina teckningar och slöjdarbeten och bära dem med sig hem. Det var en sådan dag Pelle kom bärande på sina träarbteen och mötte Granquist i Södertou: "Va har du använt för slags trä till de?" Pelle var rapp i tungan: "De har jag gjort av gran, som där har va't kvistar i."

Presenten

Så småningom blev det sista klass även för mig och den examensdagen var inte rolig, för jag trivdes utmärkt med att gå i skolan och önskade ingenting hellre än att få fortsätta.

I avgångsklassen var vi endast tre flickor och en pojke. Flickorna var eniga om att ge läraren en avskedspresent, som jag fick förtroendet att inköpa och med föräldrarnas hjälp valde jag en vacker vas i nysilver. Far som hade ådra hjälpte mig att dikta:

*Ett litet minne till vår mäster
För arbete under åren fem
För undervisning, lek och fester
Och allt vi hava lärt på dem
Och för den kunskap vi fått veta
Ett t a c k från Ebba, Rut och Greta!*

Dagen innan examen tågade vi tre mot lärarens köksdörr, knackade på och överlämnade vår gåva med några stammande ord.

Konfirmationen den 16 april 1930 får sätta punkt för mina minnen. Här sa jag farväl till barndomen."